

ادبیات کمریہ مجلہ علمی

ہفتہ لقی سیاسی ، ادبی ، علمی غزنیہ در

جلد : ۵

سنہ : ۳ ۲۶ محرم ۱۳۳۷ جمعہ ایرتسی ۲ تشرین ثانی ۱۹۱۸ نومبرو — ۹۲

معارف سیاست

جلال نوری بک افندیہ :

محترم [آئی] غزنیہ سندھ آلمانیان کتیریان پر پروفیسورک احوالی ، اقتدار و درجہ لزومینہ
دائر معارف ناظر حاضری ایله اجرا ایدیان ملاقاتی اونوریم زمان ، معارف مملکت خصوصیتہ بک
آجیقلی اولان بعض حقیقتلری بر کرہ دھا تخطرات ایتکین کندی می آلامادم ، بومنا سبتله مضرائی
کاریدن دھا چوق اولان بعض اصولات تدریسہ می تشریح ایتک ایسترم .

ماوم وفوتک ہرمانکی بر قسمی انچون اولورمہ اولسون اول بول تشخیصی ایجاب ایدن
مرض اساسی بہ شیمینہ قدر بایلان تنقیدات و مؤخذاتک مان هیچ بریسی لایقیلہ تعاس
ایتمہ مشدر .

مثلاً : دارالفنونک پروگرامی هدف تنقید اولدینی زمان ، اوللا اورال - النای السنہ شعبہ لری
کی جداً بوگونکی کونده بزی آنجق ظاہری وفائدہ منر آلایش ایله ناحق برہ اشغال ایدن درس لردن
بحث ایدیلور و بونلری تدریس ایتک ایچون کان آلماننرک اقتدار عالیلری ، لزومی ، عدم لزومی سبب
تنقید اولور .

بن اویله ظن ایدیلورم کہ اول بول نظر اعتبارہ آلنہ حق شی ، دارالفنونده اولدینی کی -
ویلک بوندن زیادہ - دیگر تالی و عالی مکاتبتدن الہ ایدیلان فائدہ نک کیمت و اہمیتی در . بوندن بشغہ
بر نقطہ نظرلہ واقع اولان تنقیدات ، نظریاتک سکمان درمسنن آقان مولاری طویلایوب خیالی

دهره و خیل

مکمل و منتظم تاریخ عثمانی ناصل یازیلر ؟

وقایع سابقه بی منتظماً و تخریباً ضبط ابدن هزاره تاریخ نامی و بریده یلیر. شوق در وارکه و قایمک طوغری اوله رق ضبط ابدلی ، و حکایه و تحریر ابدیه جک و قوعلک حال طیبیسند و تصویر و ایضاحی شرطدر . چونکه هکسی حاله تاریخ نامی و بریان اثر ، برماصلدن و تاریخ ایچون هیچ اهمیتی اولمایان برطاقم خرافادن عبارت قایر .

حکایات و نقلیاتک بعض دفعه تاریخ ایچون قانده لی اولدیفنی انکار اتمک ممکن دکلدیر . مع مافیه بوروایات و نقلیات ، اسکی زمانلره نه قدر حاد و راجع اولورسه ، اونلرک و توق و همیتی ده اودرجه آزاریر . چونکه ، زمان ایملرله آغزدن آغزه نقل ایدیان بوروایات بوستون تغیرایدیر ، شکلدن شکله کیرر . وقت وزمانیه ضبط اولمادیقی تقدیرده - بو نقلیاتک اساسی طوغری و حقیقته موافق اولسه یله - صکره لری کندیسنه بک چوق لزومسز شیلر هلاوه اولوندیغندن تاریخ نقطه نظرندن تمامیه اهمیتدن دوشر .

شاعرانه و خصوصاً نظاماً یازیلان آثار تاریخیه تک دخی ، تاریخ نقطه نظرندن اهمیتی اوندر بیوک دکلدیر . چونکه معلوم اولدیفنی اوزره ، هانکی ملته اولورسه اولسون بروقه تاریخیه بی تصویر ابدن منظوم آثارده دائماً مبالغه واردیر . شاعرلر ، حقیقی ولدیفنی کی یازمقله اکتفا ایتمزلر ؟ ارلرخی برچوق نصورات شاعرانه ایله تزیین ایدرلر . وبالطبع حقیقت و صحت وقایندن اوزاقلاشیرلر .

بو حقیقت قدیمدن بری معلومدر . مشهور « آریستوتل » ، « مورخ ایله شاعر بربرینه بکزه من ابکی مخلوقدر . بریسی فکرنی شاعرانه نقل و دیکری ینه اووقه بی سادجه حکایه ، بریسی وقعه بی اولدیفنی کی ، دیکری اولی احتمالی شکنده نقل ایدر . « دیور .

تاریخدن لایقی و سهله استفاده اتمک ایچون تاریخک و بریدی معلوماتک ، حقیقته ، همده چپلاق بر صورتده حقیقته مستند بولومسی شرطدر . بوبنده قرون اولانک مشهور مؤرخلرندن « فوکیدید » کندیسندن بک دهام مشهور بولان « موراخاربه نری » نامندکی اثرنده شوپولده بیان مطالبات ایدیوره : « محاربه اساسنده وقوعه کان وقایعی یالکزه مسموعانه نظراً قید اتمک طوغری اوله ماز . هر وقعه بی باشلی باشنه ، تدقیق اتمک ، لازمدر . بونک ایسه نه قدر مشکل برایش اولدیفنی اربانجه معلومدر . تاریخی یازارلر ایکن خصوص مذکور ایچون بک چوق زحمت چکیم ، برچوق مشکلاته اوغرادیم . عینی وقعه بی بالذات کورنلر بشقه شکل و معناده نقل ایدیورلردی . ایچندن حقیقی بولوب میدانه چبقازه ق برچوق تبعاتدن صکره ممکن اولبوردی . مع هذا مقدم . چالشمقندن فارغ اولدم . چونکه بوضورتله یازیلان بر تاریخدن بشقه سی نشر اتمکده موافق کورمدم . احتمالکه قارئلر مه تقدیم ایتدیکم بوناچیز اثرماصل و طائلی طائلی حکایه لردن حاری اولدیفنی ایچون بهضیلرینک خوشلرینه کیتمز . فقط هر حالده بشریت استفاده بخش اوله حق تاریخک بوضورتله یازلمسی الزم اولدیفنی ادما ایدرم . چونکه وقایع مستقبلده بوبله تاریخلردن استفاده ایدیلور . و اووقایع ایچون بونلر بر مثال و عبرت تشکیل ایده بلور . . . »

مع هذا اسکی یونانیلر تاریخه بزدن ، یعنی حال حاضرین بام بشقه بر نظرله باقارل ایدی . اونلر

ایچون تاریخ برفن ، بر علم اولمندن زیاده بر صنعت ایدی . بر مؤرخك وظیفه سی اها اینك آرزو سی اوقشامق و بعضاً افکار عمومی بی غلیانه کتیرمک ایدی . تجارت سیاسی ایچون بعض دفعه حکمدارلر دخی بوصنعته مراجعت ایدرلردی .

قرون اولی تاریخلرنده اك زیاده اهمیت و بریان جهت « تراجم احوال » ایدی . بوصورتله مشاهیردن برچوغلنك احوالی ، نمونه عبرت اولمق اوزره کوشتیرلردی . « فوکیدید » دخی کندی تاریخنده برچوغلنك مشاهیرك نظاملرنی عیناً قل ایدیورکه بوده سرد ایتدیکنز فکری تماماً تأیید ایتمکده در .

قرون اولاده یونانیلردن برچوق مؤرخلر یتمششد . از جمله مشهور [هرودوت] واردرکه یونانك تاریخه طائده بعضی حکایه لری ماصال و خرافاتدن عبارت ایدده کندیسیله همصر اولوب آسبا و آفریقاده موجود یونان حکومتلر حقیقده و بر دیکی معلومات اولدنججه معتبر ایداولمقده در . [هرودوت] جغرافیا فننده دخی اشتهار ایتشدیر . کندی عصرینه طائده و بر دیکی معلومات جغرافیه ایچنده پك قیمتلی و ثابق واردر . [هرودوت] بنالمؤرخین ابوالمورخین نامیله معروفدر . بوندن ماعدا [فوکیدید] (افلاطون) ، جغرافیوندن « استرابون » سائر برچوقلری شهرت قازانمشلردر هریری تاریخنی بشقه بشقه اسلوب و شکاده یازمشلردر . جمله سنك و بر دیکی معلومات بربره جمع ایدلنجه اسکی یونان حقیقده مکمل معلومات الده ایتک ممکندر .

یونانیلردن صکره رومالیلرده دخی برقاچ مؤرخ ظهور ایتش ایدده یونلرک قلمه الدقلری تاریخلره اسکی یونان مؤرخلرنك اسلوبنی تقلیداً یازمشدر .

قرون وسطاده اسلوب تحریر دگیشمشدر . ترجمه حالدن زیاده وقایعك صرمصیله ضبطنه اهمیت و برلشدیر . آنجق اوزمان اوروپاده یازبالان تاریخلر عمومیتله پك ، غلق بر صورتده قلمه آلتیوردی . چونکه تاریخ یازانلرک اکثریسی مناسترلده مقیم راهبرلردن عبارت ایدی .

بر دورده مکمل و منتظم تاریخلر وجوده کتیرن مات ، عربلردرکه یونلرک فن تاریخنده وجوده کتیردکاری ترقی دیگر علملرده اولدینی کی پك بیوکدر .

قرون وسطاده عربلردن ودها طوغریسی مسلمانلردن پك چوق مشهور مؤرخین یتمش و پك چوق آثار تاریخیه وجوده کتشدیر . عباسیلر زماننده بغدادده ، مصرده ، اندلسده و سائر بیوک مهاکرن اسلامیه ده نشر اولان تاریخلرک ، مکمل و منتظم یازلمش مؤلفانك عددی حساب یزدیر . اسلام مؤرخلری بالذات برچق آثار تألیف ایتدکن ماعدا دیگر ملنلرک مثلاً هندیلرک یازدقلری تاریخلری لسانلرینه ترجمه ایتشلردر .

عرب مؤرخلری تاریخ ایچون اتخذ ایدیلان اسکی اصولی دخی اصلاح و قولای براملوب تحریر انتخاب ایتشلردر . عربلر میاننده مشهور مؤرخین اولوب جغرافیا علمنده پك بیوک خدمتلری سبقت الیلن مشهور جغرافیون دخی پك چوقدر . اول امرده مصرلی (محمد مسعودی) تذکار اولانه ییلرکه « مروج الذهب و معاون الجوهر » نامنده کی اثری فرانسیزجه ، انگریزجه و آلمانیجه جو قدیمی ترجمه ایتلشدیر . بواژده مسعودی مرحوم اوزمان معلوم اولان و دنیا پك متنوع قطعاًشده یونان اراضی و حکومتلر حقیقده مفصل و موضوع معلومات و بریور . مشارالیه حقیقده دزدنجی عصر مؤرخلرنندیر .

مسعودی نیک صائف اندک اثرند که تاریخ کرکسه اوزمانکه خریطه عالم حقند و یریان معلومات غایت طوغری و امثالیزدر .

عرب مؤرخلردن (ابن اثیر) ک دخی غایت مفید اثرلری وارد . بالخاصه یوزانک اهل صایب محاربیلری حقند و یردیکی معلومات تاریخ عمری ایچون پک قیمتلیدر .

[ابراهیم] مشهور جغرافیونلدر . اثرلری اوروپا سالرینک کانه سنه ترجمه ایدلشدر . مفرزی پک مکمل مورخدر . مشهور [ابن خلدون] مؤرخلرک سرفرازیدر . « مقدمه » سی هان عموم سالرله ترجمه ایدلشدر . بو اثر حقند فضله برشی سوبلک لزومسزدر . بالخاصه صرک زمانلرده ابن خلدونک شهرتی اوروپاده پک زیاده آرمشدر .

قرون وسطی نهایتلرند اوروپاده عرب و یونان تاریخلری ترجمه ایدلکه باشلاندی . بو ترجمه لردن ترقی نقطه نظرندن پک چوقی استفاده ایدلدی . کیت کیده اوروپانک بیوک مرکزلرند دارالفنونلر آجیلدیغی زمان فن تاریخه دها زیاده اهمیت و یرلهرک پک چوقی اثرلر وجوده کلدی . میلادک اون سکرنجی عصرند فلسفه ده کوریلان حقیقی ترقی فن تاریخ ایچون یکی تاریقلر آچمشدر . مصر مذکور نهایتلرند [ویترو] ، [وولتر] ، [بوم] کی مشاهیر بو فنه چوقی خدمت ایتدیلر . مشهور فرانسه انقلاب کپیرندن سکره بو فنده ی ترقیات ، خارق العاده بر درجه یی بولدی . او وقتله قدر تاریخ تحریری ایچون اتخاذ اولان اصول ترک اولانهرق یکی بر طقم اساسلر وضع ایدلدی که زمانمزد اوروپا و دیگر قطعات متمسندده یازیلان تاریخلر هب بو طرزده قلمه آلمشدر .

[مابعدی وار]

احمد صائب

هواده یاشایان بالقلر

باقی صوده یاشار ، صودن چیقنجه باقی کی اولور ، . . . طرزندکی سوزلر آرتق اسکی قیمت و قطعیتنی غائب ایدیور ، شاذلر قواعد کلیمه یی بوزمه مدینگی کی ، اهمیتسز استثنالرده حقیقلری اخلال ایتمه مک اقتضا ایدرسده ، بحث ایتک ایستدیکم نمونه لر ، بویله قیمتسز استثنالردن نکادر . هواده یاشایان بالقلر ، سوزی بیله ارباب مطالعه نک کوزینی درت آچمه ، مسئله یی خارق العاده بولدیرمغه کفایت ایدر .

بو حال هبچ بروقت اوچ آباقلی بوزاغی ، درت ممه لی قیزچو جوق ، تک قولانی صییا طوغماسنه بکزمه یه من . بو حیوانلری ، اوزون فاصله لرله کوریلان ، بالاخره دوام ایده میان غلط طبیعتله قیاس ایتمه مه ایدر ، بالعکس بونلر اک اسکی زمانلردنبری موجود ، منتظماً متسلسل و متکاملدر . هوا بالقلرینی یکی اوکرنه من ، اونلرک طبیعت صحنه مندکی قدم و موقعلرینی دوشورمه من .